

نگاشته‌ی عبدالرحیم حسن خان مکرئ

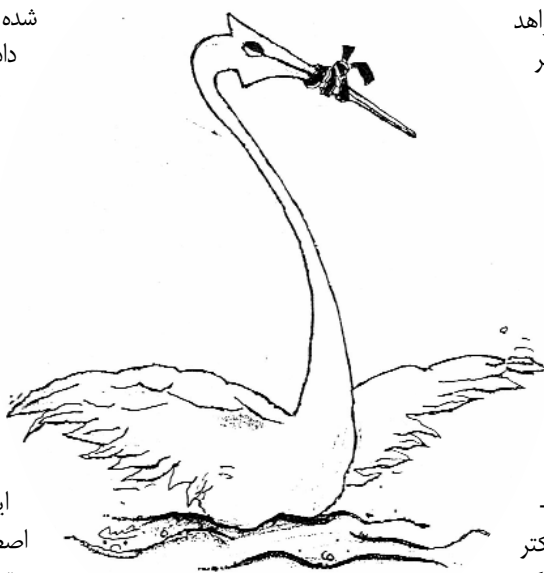
هومان اسعدی

عضو هیأت علمی دانشگاه تهران

□ فرهنگ بزرگ سخن به سرپرستی دکتر حسن انوری پس از حدود هشت سال تلاش بی‌وقفه‌ی گروهی از پژوهشگران در هشت جلد توسط انتشارات سخن در سال ۱۳۸۱ منتشر شد. از زمان چاپ فرهنگ فارسی، تألیف مرحوم دکتر محمد معین، فرهنگی با این گستردگی و دقت در ایران منتشر نشده بود. به همین جهت این رویداد، واقعه‌ی بسیار خجسته‌یی در تاریخ نشر ایران خواهد بود و به تعبیر استاد ایرج افشار، نام دکتر انوری با نام دهخدا و معین همراه خواهد ماند.

علاوه بر بخش عظیم واژگان عمومی، تدوین و نگارش بخش‌های تخصصی این فرهنگ نیز با همکاری جمعی از متخصصان حوزه‌های مختلف دانش انجام شده است که در این میان بخش موسیقی نخست با همکاری شادروان دکتر محمدتقی مسعودیه آغاز شد - که چند واژه‌ی نخست در حرف «آ» را ایشان نگاشتند - و پس از آن، به توصیه‌ی مرحوم دکتر مسعودیه، آقای عبدالرحیم حسن خان مکرئ، با توجه به تخصص ایشان در دو بعد موسیقایی و واژه‌شناختی، نگارش و تدوین کل واژه‌های موسیقی را بر عهده گرفتند و به گونه‌یی شایسته و بایسته آن را به انجام رساندند.

برخی از مهم‌ترین ویژگی‌های بخش موسیقی این فرهنگ عبارتند از توجه به صورت‌ها و کاربردهای رایج اصطلاحات موسیقایی در حد یک فرهنگ عمومی و در مواردی حتماً تا حد یک تخصصی، توجه به واژگان و اصطلاحات رایج در حوزه‌های مختلف علمی و هنری موسیقایی و پیراموسیقایی، توجه به تعدد وجوه معنایی برخی اصطلاحات، ارائه‌ی تعاریف موجز و در موارد لازم ارائه‌ی شواهدی از کاربرد اصطلاحات در جملات و متون، تلاش در جهت ارائه‌ی تعاریفی دقیق و به‌روز از اصطلاحات و نیز ارائه‌ی اصطلاحات

تخصصی به حوزه‌یی عام‌تر. در بخش موسیقی این فرهنگ تعاریف مهم‌ترین اصطلاحات موسیقایی رایج در زبان فارسی - بر اساس صورت رایج واژگان اعم از فارسی، عربی یا لاتین - ارائه شده است. در مواردی که یک واژه به چند صورت در زبان فارسی کاربرد داشته است، صورت‌های مختلف به‌طور جداگانه مدخل شده و در موارد لازم به مداخل دیگر ارجاع داده شده است: پلی‌فونی: چند صدایی، مدولاسیون: تغییر مایه، ترانسپوزیسیون: انتقال، کمپوزیسیون: آهنگ‌سازی، رزناور: تشدیدگر و... مدخل‌های موسیقایی در این فرهنگ حوزه‌های مختلف و متنوعی را در بر می‌گیرد: مفاهیم پایگی و بنیادی موسیقی ایرانی و غربی، اصطلاحات موسیقی‌شناختی، اسامی گوشه‌ها، اصطلاحات موسیقی کلاسیک ایران، سازشناسی، سازهای کلاسیک و محلی ایرانی، سازهای موسیقی غربی، اصطلاحات موسیقی قدیم ایران، برخی از مهم‌ترین اصطلاحات فرهنگ‌های موسیقایی همجوار، تکنیک‌های اجرایی سازی و آوازی در موسیقی ایرانی و غربی، ابزارهای موسیقایی، علوم موسیقایی، فرم‌ها، ژانرها و سبک‌های موسیقی.

به‌طور کلی چنان‌که در مقدمه‌ی این اثر آمده است، هدف از نگارش این فرهنگ پاسخگویی به نیاز طبقه‌ی متوسط کتاب‌خوان و مراجعان فارسی‌زبان در متون و گفتارهای روز و نیز متون کهن بوده است. این فرهنگ چنان‌که در مقدمه‌ی آن تصریح شده است اساساً یک فرهنگ عمومی و نه تخصصی است و گزینش مدخل‌های علمی براساس مجموعه‌ی حیطة‌ی واژگانی عموم بوده که به شیوه‌یی قابل فهم برای عمومی تعریف شده است، با توجه به این سیاست کل، گزینش و نگارش اصطلاحات موسیقایی در این فرهنگ در مجموع در سطحی بسیار قابل قبول و به‌گونه‌یی شایسته انجام شده است. ■